

**Toespraak van
JOKE SCHAUVLIEGE
VLAAMS MINISTER VAN LEEFMILIEU, NATUUR EN CULTUUR
Maandag 22 februari 2010
(enkel het gesproken woord telt)**

Ouderen en cultuur: een uitdaging voor het beleid

Dames en heren,

Laten we het maar toegeven. Tot op heden zijn er nog relatief weinig gegevens in Vlaanderen die inzicht verschaffen in de cultuurparticipatie van zestigplussers. *Klaar? Actie! Over ouderen en cultuurparticipatie* van professor Dominique Verté en zijn mede-auteurs komt daarom precies op tijd. Het reikt bouwstenen aan voor een debat dat zonder meer cruciaal is.

Voor het Cultuurforum dat ik bijna een maand geleden lanceerde, zijn zeven thematische ateliers in de weer om het

cultuurbeleid anno 2020 vorm te geven. Een van die ateliers buigt zich over participatie in al haar facetten. De reden waarom ik cultuurparticipatie zo'n prominente rol toevertrouw is omdat cultuur een basisrecht is en geen luxeproduct. De toekomst van cultuur kan zich niet in beperkte kringen afspelen.

Eén van de uitdagingen waar dat atelier (en vermoedelijk ook de andere) mee geconfronteerd zal worden, is de vergrijzing.

En die vergrijzing hebben we misschien niet altijd op de juiste manier geapprecieerd. Het is juist een verwezenlijking van onze welvaartsstaat dat men in Vlaanderen waardig – sociaal, cultureel en economisch – ouder kan worden.

Verhoudingsgewijs zal het aandeel heel oude mensen groeien, met een meerderheid van vrouwen. In absolute cijfers zal vooral het aantal jonge ouderen stijgen.

Trendwatchers voorspellen het al jaren: de toestroom van de gepensioneerde babyboomers met geld, tijd én goesting voor cultuur. Er komt een legioen mensen los van de arbeidsmarkt.

De twee decennia generaties van 60 tot 80 tellen bijna 1,2 miljoen mensen (1.166.400 personen). Dat is een gigantisch

reservoir aan bezoekers, consumenten en participanten. Een gigantisch potentieel voor een cultuurbeleid en voor de vele socio-culturele verenigingen.

Het betekent ook dat wij als beleidsmakers meer en meer rekening (zullen) moeten houden met de noden en de wensen van de oudere populatie in de samenleving.

Maar om dat te kunnen doen, moeten we natuurlijk meer inzicht krijgen en net dat kader maakt deze studie zo interessant en dankbaar.

Beste mensen,

Eén van de eerste zaken die we moeten aannemen, is dat “dé oudere” niet bestaat, zoals de auteurs van het boek uitdrukkelijk stellen. De verschillen in achtergrond en situatie binnen deze leeftijdsgroep worden alsmaar groter.

Wel hebben groepen ouderen in dezelfde levensfase een stuk geschiedenis gedeeld. Een geschiedenis die hun culturele interesse en betrokkenheid in hoge mate beïnvloedt. Hier kan het cultuurbeleid niet meer om heen.

Bovendien is de pool van ouderen heel divers. Naast een cultuur van de zestigers of babyboomers is er die van de

zeventigers, de tachtigers en zelfs ouderen. Daarbinnen zijn er naar mijn aanvoelen trouwens nog heel wat subculturen: denk bijvoorbeeld aan de ouderen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond. Ook zij proberen (als gepensioneerden) hun vrije tijd zinvol in te vullen. Over deze subgroep is weinig onderzoeksmateriaal voorhanden. **De behoeften van allochtone ouderen zijn wel al vaker onderzocht in het kader van welzijn en gezondheid, maar nooit met betrekking tot cultuur en cultuurparticipatie. Misschien stof voor verder onderzoek?**

En wat met de verschillen in onderwijsniveau binnen deze doelgroep? Het cultuurbeleid moet daarom tegelijk oog hebben voor de participatie van de ouderen die in hun leven *meer* en degene die *minder* onderwijskansen hebben gehad. Mijn beleidsnota Cultuur voorziet dat we de **effecten van het Participatiedecreet** zullen bekijken. **De impact op de participatie van minder kansrijke ouderen zal daar een specifiek aandachtspunt zijn. Wist u trouwens dat ouderen daar momenteel niet als een doelgroep worden bekeken? En misschien zal een grondige evaluatie ook uitwijzen dat**

het niet nodig is hen in een apart decreet te gieten, maar dat we doorheen alle sectoren er de nodige aandacht moeten voor hebben.

Dit alles maakt een gedifferentieerde aanpak, een participatiebeleid op maat, noodzakelijk.

Dat is niet eenvoudig maar laat ons vooral de grote opportuniteiten niet uit het oog verliezen. Marketingboys en headhunters spreken bij jongeren altijd over trendsetters en high potentials maar ik zie in de ouderengroep óók veel high potential.

Dames en heren,

Participeren aan het culturele leven betekent niet alleen cultuur “consumeren”. Het omvat ook het recht om bij te dragen tot het scheppen van cultuur, het bewaren en spreiden ervan en tot het integreren ervan in het dagelijks leven. Recent onderzoek in de amateurkunstensector toont bijvoorbeeld aan dat zelf actief bezig zijn in één of andere discipline ook de receptieve participatie bevordert.

Ouderen vinden we niet enkel bij de amateurkunsten terug: ze zijn actief in zowat alle disciplines. Ze zetten zich in voor erfgoed, in het sociaal-cultureel verenigingsleven, zijn artistiek bezig of helpen bij het scheppen van de goede voorwaarden voor dat alles. En bijna de helft van de vrijwillige leden van de gemeentelijke cultuurraden is ouder dan 60 jaar. Ons culturele leven rust voor een groot deel op de schouders van deze ouderen. Ze moeten m.a.w. gestimuleerd en gesteund worden om, vanuit hun ervaren en aanvoelen, actief te blijven bijdragen aan het culturele gebeuren. **In dat perspectief krijgt de vorming van de oudere-vrijwilliger onze bijzondere aandacht.**

Binnen de cultuurproducten zelf brengen ouderen trouwens een boeiend perspectief mee, dat de andere generaties aanspreekt en uitdaagt. Denk aan de Canvas-reeks *Meneer Dokter* of de voorstelling *Niet zo ver van mijn bed-show* over bejaarden & begeerte van de jonge theaterregisseur Lucas De Man. Naast mooie kijkcijfers en goed gevulde zalen hebben die twee voorbeelden het voordeel dat ze de

intergenerationele dialoog onderhouden en stimuleren, of het nu over liefde, oorlog of gezondheid gaat.

En dat doet mij dan denken aan **de relatie tussen ouders en kleinkinderen. Ook hier zit nog onontgonnen terrein voor het cultuurbeleid.** We hebben hier twee doelgroepen met iets meer tijd dan de generatie ertussen. Twee groepen die er van genieten om samen dingen te doen. Misschien kan cultuurparticipatie hier er wel één van zijn? Ik denk dan niet enkel aan het doorgeven van erfgoed, maar ook aan het samen naar theater gaan, naar de cinema, ...Waarom geen duotickets voor grootouders en kleinkinderen?

In dat opzicht is dit werk erg nuttige literatuur. Dit boek gaat immers verder dan vaststellingen. Het staat ook stil bij de vraag: **hoe kunnen we het proces van participatie beïnvloeden?** Uiteraard bevestigt dit onderzoek een aantal zaken, die we al kenden uit de literatuur. Maar ze voegt ook kennis toe en nuanceert of preciseert andere. Wat schuilt er bijvoorbeeld achter een antwoord als “geen interesse”? Terecht vragen de auteurs zich af of dit iets te maken kan

hebben met “het zijn gading vinden” in het aanbod. Een kwestie van programmering dus.

De vraag die eruit voortkomt - en ik begrijp dat de onderzoekers bij zo'n grootschalig onderzoek niet op alles kunnen ingaan – is de klassieke kip-of-het-ei-vraag: wie zeer ontevreden is, participeert niet. Maar participeert hij/zij niet op het zicht van het aanbod of haakt hij/zij af **op** het aanbod? Ligt het aan het aanbod of aan de participant? Het is ongetwijfeld een én-én-verhaal maar het biedt stof voor meer specifieke onderzoeksmethodes zoals diepte-interviews en focusgroepen.

Om de drempels van plaats en tijd te verlagen wordt terecht gepleit om met het aanbod meer naar de ouderen toe te gaan en de buurt te beschouwen als een sociale ruimte waarin men (optimaal) tegemoet kan komen aan de noden van de bewoners. Heel wat cultuurcentra spelen hier op in door één of twee keer per jaar een aangepaste voorstelling te houden op een weekday in de namiddag en tegen democratische ticketprijzen. Via het decreet Lokaal Cultuurbeleid stimuleren wij hen daar ook in. Het onderzoek geeft ook aan dat het lokale niveau erg belangrijk is naar de

ouderen toe. Maar niet alles kan gedecentraliseerd worden aangeboden.

Daarom moet ook het nodige gedaan worden aan de mobiliteit van ouderen en kan het aanbod meer op ouderenvriendelijke tijdstippen worden aangeboden. In Brussel start het Kaaitheater sommige voorstellingen om 19 uur. Zo creëer je een vroeg aanzuigeffect en kunnen bezoekers vroeger en makkelijker weg met het openbaar vervoer. (Goed voor bezoekers en goed voor het milieu.) Ik herhaal : vanuit het participatiebeleid moeten we een empathische reflex hebben en cultuur op maat aanbieden. Anders kan een participatiebeleid nooit werken.

De uitkomsten van het onderzoek onderstrepen nog eens het belang in deze context van het sociaal-cultureel verenigingsleven en het vrijwilligerswerk. Dat schept onmiskenbaar een sociale ruimte die een groot deel van de bevolking bereikt en de kans op cultuurparticipatie vergroot. Er zijn veel grijze panters die het verenigingsleven steunen en stuwen, en ik hoop dat de toekomstige ouderen dat ook kunnen blijven doen.

Dames en heren,

Dit jaar wordt ook het Vlaams Ouderenbeleidsplan geactualiseerd. Dit plan wil een antwoord geven op de vraag 'Wat betekent het ouder worden in Vlaanderen'? De verschillende domeinen leveren hiervoor een bijdrage. Voor de culturele sector is dit een goede aanleiding om een aantal engagementen naar deze doelgroep te expliciteren.

Dat past in het pleidooi van de auteurs voor meer samenwerking tussen de actoren in de culturele sector en ook om vanuit een integrale visie, sectoroverschrijdend, buiten de lijntjes te kleuren. Inderdaad, de participatie van ouderen aan het culturele gebeuren is ook een kwestie van welzijn, gezondheid, mobiliteit, veiligheid, financiële draagkracht... Cultuurparticipatie is er niet alleen afhankelijk van, maar draagt ook bij aan het welzijn, de gezondheid, de veiligheid, de welvaart, de integratie... We moeten dit voor ogen houden bij de vormgeving van het beleid, op alle niveaus.

Ik dank daarom de onderzoekers voor hun inspanningen om uit het vele materiaal dátgene te lichten en te presenteren wat kan bijdragen tot een betere participatie van ouderen aan het culturele leven. Van de verworven kennis en inzichten zal nuttig gebruik worden gemaakt. Ik ben er van overtuigd dat cultuur debat nodig heeft. Ik verwacht dat er in dat kader ook uitdrukkelijk aandacht gaat naar de uitdagingen van de vergrijzing voor het cultuurbeleid. Dit boek geeft daar in ieder geval voedsel aan.

Joke Schauvliege

Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur